

Turun maakuntapäivät vuonna 1742

Kirjoittanut

A. R. CEDERBERG.

I.

Turussa pidettiin lokakuussa 1742 eräänlaiset maa- taikka maakuntapäivät, joilla oli edustettuna kaikki neljä säätyä, aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat. Kokouksen edustajat olivat kylläkin valitut ainoastaan Turun ja Porin läänistä, mutta siitä huolimatta he tahtoivat esiintyä koko maata edustavana eduskuntana ja valitsivat erikoisen lähetystön, kaksi edustajaa kustakin säädyistä, jonka oli määrä lähteä Moskovaan pyytämään keisarinnalta hänen sisarenpoikaansa Holsteinin herttuaa Suomen suuriruhtinaaksi. Kenraali Keith ei tiennyt, miten menetellä lähetystöön nähden, kysyi asiassa kenraalisotamarsalkka de Lacyn mielipidettä ja sai vastaukseksi, että deputatsioni oli estettävä lähtemästä, siksi kunnes erikoismääräykset asiasta ennättäisivät hovista saapua.¹

Tieto on Danielson-Kalmarin. Hänen ilmoituksensa mukaan on se ensimmäinen tätä asiaa koskeva, mikä tavataan painetussa kirjallisuudessa, ja perustuu se kenraali Keithin kirjeeseen kenraali Rumjantseville marraskuussa 1742. Danielson-Kalmarilta on tieto mennyt kaikille seuraaville, ajankohtaa kuvanneille tutkijoille, joista suurin osa ilman selostuksia tai lisäyksiä on lainannut sen kokonaisuudessaan tai osittain. Pikku vihan erikoistuntija K. O. Lindeqvist — joka kuitenkin kiinnittää maakuntakokoukseen huomiota vain

¹ J. R. DANIELSON, Die nordische Frage s. 47.

Esitetty Suomen Historiallisessa Seurassa maaliskuun 27 päivänä 1935. — Kun kirjoitus jo oli valmiiksi ladottu, sai allekirjoittanut maisteri Pentti Renvallin välityksellä nähdäkseen tohtori KAARLO ÖSTERBLADHIN kirjoittaman, juuri äsken ylipainoksena ilmestyneen »Säätykokous Turussa lokakuun 18 p:nä 1742» (sisältyy myöhemmin ilmestyvään Turun Historiallinen Arkisto V).

aivan ohimennen — luulee voivansa osoittaa, että Turun kokouksessa on, paitsi suurta valtiollista kysymystä, myös ollut käsiteltävänä valan tekeminen Venäjän keisarinnalle ja eräät kysymykset, jotka ovat koskeneet venäläisten tarpeiksi hankittavia ruokavaroja ja muonitusta yleensä.¹

Danielson-Kalmari väittää, että Turun, Uudenkaupungin ja Rauman maistraattien pöytäkirjat lokakuulta 1742 sisältävät enemmän tietoja, joskin sangen niukkoja, tästä säätykokouksesta. Näitä tietoja, joilla hän todennäköisimmin tarkoittaa valtionarkistossamme säilytetyissä n. s. renoveeratuissa maistraatin pöytäkirjoissa tavattavia, ei Danielson-Kalmari eikä myöskään nähdäkseni kukaan myöhäisemmistä tutkijoista ole käyttänyt. Saalis ei olisikaan ollut suuri, ainakin mitä renoveerattuihin pöytäkirjoihin tulee.

Tiedot Turun maakuntapäivistä, kuten niitä seuraavassa selvyyden vuoksi kutsumme, eivät kuitenkaan ole aivan niin niukat kuin edellisestä esityksestä luulisi. Koska kokouksella on jonkinlainen merkitys vaikeiden vuosien 1742—1743 historiassa, tarkastelemme maakuntapäiviä uusien lähteiden valossa.

II.

Venäläiset eivät olleet tunkeutuessaan Suomeen kesällä 1742 kohdanneet millään tavalla ankaraa vastarintaa. Tunnettua on, miten hämmästyneinä Venäjän armeijan korkeimmat päälliköt näkivät Ruotsi-Suomen armeijan ja laivastojen nopean väistymisen ja totesivat Helsingin antautumisen kesällä 1742. Savonlinna oli varsin mitättömän vastustuksen jälkeen antautunut jo elokuun alkupuolella, Hämeenlinnan heittäytymistä hiukan myöhemmin voidaan yleisvaltakunnalliselta kannalta katsoen tuskin kutsua muuksi kuin ilmeiseksi maankavallukseksi. Sitä myöten kuin venäläiset joukot etenivät maassa, saapui heidän päämajaansa suomalaisia kaikista säädyistä ilmoittamaan alistuvansa keisarinnan valtaan ja pyytämään turvakirjoja; on esimerkkejä siitä, että ennenkuin venäläiset olivat ennättäneet lähellekään, päätettiin lähettää uskottuja miehiä heidän päämajaansa tiedoittamaan, ettei mihinkään vastarintaan aiottu ryhtyä — ja pyytämään suojaa.² Jo ennenkuin

¹ K. O. LINDEQVIST, Pikku vihan aika Suomessa ss. 40, 41.

² Huomattakoon, että kreivi de Lacy erikoisessa kirjelmässä, päivätty 16/7 1742, oli kehoittanut Savon ja Karjalan papistoa pitäjien edustajien kera saapumaan venäläisten pääleiriin saamaan turvakirjoja. Samanlaisia kehoituksia on todennäköisesti lähetetty muidenkin läänien papistolle.

Helsingin antaumus oli allekirjoitettu, päättivät neuvotteluun kokoon-tuneet Rauman kaupungin porvarit lähettää nöyrän pyynnön venäläiselle ylipäällikölle »om Salva Garde eller Protections Bref för denna Staden och des Inwånare»¹. Oulun kaupungin ja sen ympäristön samanlainen pyyntö on päivätty syyskuun 6 päivänä 1742² — jo paljon aikaisemmin kuin venäläisten etujoukot olivat ennättäneet edes Etelä-Pohjanmaalle. Samoin oli asia maan pääkaupungissa. Jo ennenkuin kenraali Keith oli saapunut maan pääkaupunkiin, oli sinne kerääntynyt joukko maan sivistyneistön edustajia eri paikkakunnilta odottamaan häntä ja Turussa keskusteli papisto siitä, ketkä papit matkustaisivat venäläistä kenraalia vastaan ja miten kauaksi.³

Ison vihan hirmuaikoja silmälläpitäen ja kaikkea sitä, mitä silloin tapahtuneista julmuuksista kerrottiin, on tämä alistuminen tavallaan ymmärrettävissä. Siellä, missä alistuminen oli välttämätöntä, oli tilanne sopivin neuvotteluiin saatava mahdollisimman siedettäväksi. Varsinkin Helsingin heittämyksen jälkeen, missä suomalaiset joukot olivat asetetut aivan erikoisasemaan ruotsalaisten joukkojen rinnalla, olivat nekin, joilla oli arimmat omattunnot, voineet rauhoittua. On todettava, että kesällä ja syksyllä 1742 pitkin linjaa neuvotellaan venäläisten kanssa, miten olot Suomessa, sen jälkeen kuin ruotsalaiset taas olivat jättäneet maan oman onnensa nojaan, parhaiten olivat järjestettävät.

Kenraali Keith, jonka käsiin Suomen asioiden ylin johto toistaiseksi oli uskottu, saapui Turkuun (Schybergsonin antaman tiedon mukaan) syyskuun 7 päivänä. Häntä olivat odottamassa useiden kaupunkien ja maalaiskuntien, myös eri virkakuntien ja yhteisöjen edustajat. Hänen ystävällisyyttään ja suojeuttuaan eivät ne, jotka olivat saapuneet häntä tapaamaan, voineet kyllin kiitellä. Keith vakuutti läsnäoleville, että ne oikeudet, mitä maan asukkaat olivat entisiltä hallitsijoilta saaneet, yhä edelleenkin tulisivat olemaan voimassa, kuitenkin tietysti ottaen huomioon sotatilanteen aiheuttamat vaatimukset. Hän antoi venäjäksi kirjoitettuja suojakirjeitä ja tiedusteli eri seuduilta saapuneilta edustajilta heidän edustamiensa paikkakuntien oloja ja tilaa.

¹ Rauman kaupungin maistraatin pöytäkirja 24/8 1742. Turun Maakunta-arkistossa (TMA). — Käytän tilaisuutta hyväkseni kiittääkseni fil. maisteri, rouva AINA LÄHTEENOJAA, joka on huomauttanut minulle vastaavista tiedoista Rauman kaupungin maistraatin pöytäkirjoissa.

² Furuhjelmin kopiot SVA; DANIELSON, e. m. t. ss. 44—45.

³ Rauman kaupungin maistr. ptk 2/9 1742. TMA.

Kirkon johtavien miesten kanssa, etenkin professori ja kirkkoherra *Johan Walleniuksen*, joka heti määrätäänkin Turun väliaikaisen tuomiokapitulin esimieheksi, tuli Keith heti yksityiskohtaisiin tekemisiin neuvotellen todennäköisesti heidän kanssaan olojen järjestämisestä.

Keithin ensimmäisiä toimia oli lääninhallituksen uudestaanjärjestely. Maaherra *v. Üxkull*, lääninsihteerin *Samuel Forseen* ja samoin lääninkamreeri olivat poistuneet asemiltaan. Lääninkamreeriksi nimitettiin jo syyskuun puolivälissä Alisen Satakunnan kruununvouti *Arvid Renner* ja lääninsihteerin virkaa tuli hoitamaan Turun kaupungin maistraatin sihteerin *Fredrik Forseen*. Näistä ainakin ensinmainittu tuli läheiseen kosketukseen lääninhallituksen väliaikaisen esimiehen kenraali Keithin kanssa. On lähellä ajatus, että kenraali läheisten miestensä kanssa on neuvotellut, mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä tilanteen selvittämiseksi ja olojen vakauttamiseksi läänissä ja koko maassa.

On mahdollista, että venäläisten johtomiehet, jo ennenkuin maa oli valloitettu, olivat keskenään sopineet siitä, että maan asioiden järjestämisestä ja vakiinnuttamisesta oli sovittava maan säätyjen kanssa eri paikkakunnilla. Myös on mahdollista, että tässä suhteessa on korkeimmalta taholta annettu erikoinen käsky, vaikkakaan tietoa toimenpiteestä ei ole tunnetuissa lähteissä. Jo ennenkuin kenraali *v. Kindermann* saapui toimipaikkaansa Pohjanmaalle, antoi hän 16/9 1742 käskyn, että Pohjanmaan säätyjen tuli syyskuun 28 päiväksi kokoontua Vaasaan, mikä kokoontuminen tapahtuikin, joskin muutamia päiviä myöhemmin.¹ Samoin kutsuttiin myöhemmin pappeja ja hallinnollisia virkamiehiä maan itäisistä osista kokoon neuvottelemaan eräistä taloudellisista kysymyksistä.² Kokous on todennäköisesti pidetty Elimäen Peippolassa joulukuun alkupäivinä 1742.

Myös kenraali Keith päätti kutsua kokoon maakuntapäivät Turkuun.

III.

Kenraali Keithin kirje, missä eri säätyjä kehoitetaan lähettämään edustajansa Turkuun neuvottelemaan, on päivätty Turussa syyskuun 22 päivänä 1742 ja on sen varmentanut edellisessä mainittu läänin-

¹ Historiallinen Arkisto XIV, ss. 764—773. — On todennäköistä, että Ilmajoen kirkkoherra Gabriel Peldanilla on tärkeäkin osuutensa »säätyjen» kutsumisessa Vaasaan syyskuun lopulla 1742. Vrt. G. Peldanin kirjettä tuntemattomalle, päivätty Ilmajoella 20/9 1742. Acta historica SVA:ssa.

² LINDEQVIST, e. m. t. s. 42.

sihteeri Fredrik Forseen. Edustajat olivat valittavat kaikista säädyistä, kustakin kihlakunnasta tai kaupungista yksi aateline, kaksi pappia, kaksi porvaria ja kaksi talonpoikaa ja heille annettava asianmukaiset valtakirjat. Tarkoituksena oli kokouksessa käsitellä kysymyksiä, jotka koskivat »kaupunkien ja koko maan menestystä yleensä». Edustajien tuli kokoontua lokakuun 18 päiväksi Turun raatihuoneelle neuvoteltuaan ensin vastaavissa kaupungeissa ja kussakin kihlakunnassa asianomaisten paikkakuntien tarpeista. Edustajille oli määrättävä tarpeelliset matkarahat, siten että edustajat saattaisivat, jos niin tarvittaisiin, lähettää lähetyskunnan Pietariin, minkä lähetyskunnan jäsenille oli varattava matkarahat ja tarpeellinen ylläpito.¹

Tämä kiertokirje lähetettiin kaikille kruununvoudeille ja kaupunkien maistraateille Turun ja Porin läänissä.

Koska nähtävästi jotakin viivytystä on sattunut puheenaolevan käskyn täyttämässä, ainakin mitä Ahvenanmaahan tulee, on Turun tuomiorovasti Johan Wallenius erikoisella kirjelmällä, joka on lähetetty Ahvenanmaalla toimiville kirkkoherroille ja heidän sijaisilleen, käskenyt näitä lähettämään tiedon kokouksesta toinen toisillensa, kuuluttamaan määräyksen ja antamaan siitä tiedon joko nimismiesten ja lukkarien tai silta- ja jahtivoutien avustuksella kussakin pitäjässä, neuvottelemaan pitäjän miesten kanssa, valitsemaan edustajat ja varustamaan heidät tarpeellisilla valtakirjoin. Wallenius olettaa, että papit ajan voittamiseksi hankkisivat edustajille lainaksi tarpeelliset varat.²

Me huomaamme tätä kiertokirjettä tarkastellessamme:

1) että maakuntapäivien kokoonkutsumisen sanotaan tapahtuneen »sattuneesta syystä» (efter gifven anledning). Tätä syytä ei kuitenkaan kutsukirjeessä mainita;

2) että maakuntapäivät ovat kutsutut kokoon koko maan tarvetta tai etua silmälläpitäen ja että kuitenkin oli käsketty valitsemaan edustajia ainoastaan maan läntisimmästä läänistä;

3) että kutsukirjeessä ei mainita mitään siitä, mistä maakuntapäivien edustajien tuli neuvotella;

¹ Olemme käyttäneet jäljennöstä, joka on säilynyt Ruotsin Valtakunnanarkistossa niteessä »Krigshistoriska handlingar. Ryska kriget 1741—1743. Strödda handlingar I.» — Kirje painettuna K. A. CAJANDER, *Ifrån lilla ofredens tider* s. 25.

² Kirjeen lähettäjän nimeksi on käyttämässämme jäljennöksessä merkitty Johan Wialenius. Tämänniminen henkilö määrättiin myöhemmin Ahvenanmaan kruununvoudiksi. On kuitenkin tuskin ajateltavissa, että kirjeen olisi allekirjoittanut mainittu Johan Wialenius; kirjeen koko sisältö puhuu sitä vastaan.

4) että (ellei kutsukirjeen jäljennöksessä ole tapahtunut valittavaa erehdyistä) aatelisia edustajia tuli olemaan ainoastaan yksi kustakin kaupungista ja kihlakunnasta;

5) että kenraali Keith jo kutsuessaan kokoon maakuntapäivät piti mahdollisena, että ne tulisivat lähettämään erikoisen lähetystön Pietariin;

6) että aika, jonka kuluessa edustajien vaalit olivat suoritettavat ja neuvottelukokoukset pidettävät, oli määrätty varsin lyhyeksi.

Yleisvaikutus kutsukirjeestä on, että kokouksen kokoonkutsujakaan ei ollut varsin selvillä siitä, mihin kutsulla oikeastaan pyrittiin.

IV.

Käskyn mukaan toimitettiin — tapahtuiko se kaikkialla, missä vaalit oli määrätty toimitettaviksi, sitä emme tiedä — vaalit maakuntakokousta varten. Nimenomaan selviää muutamista maininnoista, että ennen vaaleja edellytetyt neuvottelukokoukset vastaavilla paikkakunnilla todellakin on pidetty.¹

Niistä allekirjoituksista, jotka ovat merkityt keisarinnan luokse toimitettavalle lähetystölle annettuun ohjesääntöön tiedämme, jotka ovat ottaneet osaa Turun kokoukseen lokakuussa 1742. Ikävä kyllä ei luettelo ole täydellinen; kappaleesta, joka meillä on ollut käytettävänä, on ilmeisesti viimeinen sivu, joka on sisältänyt talonpoikaissäädyn edustajien nimet, kadonnut, ellei asia ole niin, että talonpojat eivät ole allekirjoittaneet mainittua ohjesääntöä. Ilmeisesti viittaa ohjesäännön sanamuoto siihen, että neljäskin sääty on ollut kokouksessa edustettuna. Näin sanotaan myöskin eittämättömän selvästi Keithin kirjeessä Rumjantseville.

Ritaristossa ja aatelistossa — ja siihen lasketusta sotilaspäällystöstä — on luettelon mukaan yhdeksän edustajaa ollut kokouksessa läsnä ja sitäpaitsi kolmen aatelissuvun puolesta esitetty valtakirjat. Papiston puolesta on kolme edustajaa allekirjoittanut ohjesäännön, porvariston puolesta yhdeksän. Erikoisesti pistää silmään pappissäädyn edustajien vähälukuisuus, mikä ihmetyttää etenkin siihen nähden, mitä tiedetään pappien aktiivisuudesta mainittuna ajankohtana.

Ritaristossa ja aatelistossa oli edustettuna kolme vapaaherraa. Vanhin iältään heistä oli kapteeni *Henrik Johan Reh binder*, jo pian

¹ Rauman maistraatin pöytäkirjat syys- ja lokakuulla 1742 TMA. Uudenkaupungin maistraatin pöytäkirja 27/9 1742 (CAJANDER, e. m. t., ss. 28—29.)

kuusissakymmenissä oleva mies. Hän oli palvellut Kaarle XII:n joukoissa, virunut useita vuosia vankina Siperiassa ja heti Ison vihan jälkeen saanut kapteenin arvolla eron virastaan. Vaimonsa kautta, joka oli Wellingkejä, oli hän sukulaisuussuhteissa useihin suomalaisiin aatelissukuihin. Nähtävästi asui kapteeni Rehbinder tähän aikaan Villniemen kappelissa. Toinen edustaja, vapaaherra *Gustaf Georg Mellin* oli ollut luutnanttina Hämeen läänin jalkaväkirykmentissä ja saanut kapteenin arvolla eron. Nähtävästi hän asui tähän aikaan Kangasalla, missä muutamia vuosia myöhemmin kuoli. Vapaaherra *Claes Lybecker* oli tunnetun Suomen sotaväen ylipäällikön pojanpoika, vielä varsin nuori iältään. Hänet mainitaan tähän aikaan notaariksi ja hovijunkkariksi.

Aatelismiehistä mainitsemme ensimmäisenä Suomessa tuohon aikaan hyvin tunnetun majuri *Johan Albrecht Gripenbergin*, vanhan kokeneen soturin, joka vaimonsa Anna Sofia von Essenin kautta oli sukulaisuussuhteissa useihin huomattaviin suomalaisiin aatelissukuihin; hän oli ottanut osaa sukunsa edustajana Ruotsin valtiopäiviin ja ollut tärkeiden valiokuntien jäsenenä — mistä myöhemmin huomautetaan. Gripenberg oli saavuttanut venäläisten luottamuksen ja mainitaanpa joissakin lähteissä, että hänet aiottiin määrätä Ahvenanmaalle maaherraksi. Hänen osuutensa tapauksiin Suomessa 1742—1743 on todennäköisesti ollut suurempi kuin hänen Ruotsissa olevat poikansa samanaikaisesti väittävät. Kiinnitämme myös huomiota siihen, että muutamat hänen läheisistä sukulaisistaan näyttävät jonkinlaista osaa näiden vuosien tapauksissa, kuten hänen lankonsa, tunnettu kapteeni Adam Wilhelm Tandefelt, hänen sisarenpoikansa Karl Johan de Lawall,¹ jonka venäläiset määräsivät heti syksyllä 1742 Suomen postilaitoksen päälliköksi y. m. Toinen aateliston edustaja *Martti Segercrantz* oli Inkerinmaalta syntyisin, vuokraaja Martti Enbergin poika, vanhoja kaarlolaisia, joka oli ollut mukana monissa taisteluissa ja vaiheissa, päässyt pakenemaan Isonkyrön taistelun jälkeen ja tullut 1718 Karjalan ratsurykmentin majuriksi sekä aateloitu 1720. Vaimonsa kautta, joka oli Iitin kirkkoherra Arvid Paulinuksen tytär, kiertyi S. sukulaisuussuhteisiin useiden suomalaisten virkamiesperheiden kanssa, kuten Hauhon Martiniusten, Carlstedtien ynnä muiden. Hän oli sotapalveluksesta eronnut, everstiluutnantti arvoltaan ja eli Lempäälän Sotavallassa. Kapteeni *Wilhelm Ehrenstolpe* oli myös-

¹ Näin nimi Turun jalkaväen rullissa 1743, jolloin de L. kuului Uudenkirkon komppaniaan vänrikkinä, luutnantin arvolla. Elgenstierna ilmoittaa (II. s. 243) etunimiksi Jakob Carl.

kin sotapalveluksesta eronnut ja asui mahdollisesti näihin aikoihin Taivassalossa. Eräissä lähteissä mainitaan, että venäläiset johtohenkilöt tahtoivat nimittää hänet Pikku vihan aikana Turun hovioikeuden asessoriksi, mistä nimityksestä kuitenkin ei — mikäli tiedetään — mitään tullut. Turun hovioikeutta edusti ritariston ja aateliston keskuudessa maakuntapäivillä hovioikeudenkanslisti *Gustaf Wallenstjerna*, joka vielä oli varsin nuori mies, ei kolmattakymmentä vuottaan täyttänyt. Hän oli edellisessä mainitun vapaaherra Mellinin vaimon sisarenpoika. Wallenstjernan suku kuului niihin suomalaisiin virkamiessukuihin, joilla mainittiin erikoisesti olevan kansallisia harrastuksia. Vielä mainitaan ritariston ja aateliston edustajana *C. Braker* (Brakel?); kuka hän on, ei ole tiedosamme. Jos nimi tosiaankin on luettava Brakeliksi, ei voine tulla kysymykseen kukaan muu kuin *Reinhold Gustaf Brakel*, tai mahdollisesti hänen veljensä *Otto Mauritz B.*, jotka molemmat tähän aikaan palvelivat sotaväessä furiireina. Heidän äitinsä Regina o. s. Apolloff asui ainakin myöhemmin Pälkäneellä. Paitsi näitä nyt mainittuja oli maakuntakokouksessa ensimmäisestä säädystä edustettuina suvut *Klick*, *Lindcrantz* ja *Ugglä*.

Armeijan päällystä edusti, paitsi edellämainittuja aatelismiehiä, kornetti(?) *Gustaf Johan Wilhelms*, edellisessä mainitun vapaaherra Rehbinderin läheinen sukulainen. Hän oli kuitenkin edustettuna ainoastaan valtakirjalla, jonka edellämainittu Brakel maakuntakokouksessa esitti. W. oli kotoisin Lemun (nyk. Askaisten) pitäjän Ahtisista, minkä hänen isänsä oli omistanut ja missä hänen äitinsä o. s. Wellingk asui. W. oli varsin nuori mies ainoastaan 24 vuotias.¹

Papiston edustajista mainitsemme ensimmäisenä yliopiston apulaisen ja Maarian kirkkoherran maisteri *Isak Rossin*. Hän oli parhaassa iässään puolivälissä neljättäkymmentä. Meitä ihmetyttää mitä suurimmassa määrässä todeta hänen nimensä papiston edustajien joukossa maakuntakokouksessa; kuten tunnettua laati hän seuraavana keväänä suunnitelman kapinaan ryhtymiseksi venäläisiä vastaan ja oli tämän kapinaliikkeen keskeisin henkilö. Toisena papiston edustajana oli Euran kirkkoherra maisteri *Isak Rothovius*, joka vuodesta 1732 oli Euran kirkkoherrana. Kolmas edustaja oli Pöytyän kirkkoherra, Suomen sivistyshistoriasta sittemmin varsin tunnettu *Antti Lizelius*, joka juuri sodan kynnyksellä oli tullut Pöytyälle.

¹ Että kornetti Wilhelms myös mainitaan aatelismiesten joukossa riippuu ehkä siitä, että suku oli luvattu aateloida, sillä oli jo aatelinimikin, mutta syystä tai toisesta ei sitä ollut merkitty ritarihuoneen kirjoihin. Vrt. ATLE WILSKMAN, Släktbok II, s. 316.

Herättää jonkun verran huomiota, että maan pääkaupungin porvariston puolesta oli edustajana ainoastaan yksi henkilö nimitäin kämnerioikeuden esimies, raatimies *Andr. C. Roos*. Eikö todellakaan pääkaupungista ole ollut toista edustajaa? Porin kaupunkia edustivat raatimies ja notaari *Henrik Elfving* sekä porvari *Fredrik Stark*, Rauman kaupunkia pormestari *Gustaf Sidberg* ja porvari *Johan Gebhard*, Uttakaupunkia porvarit *Johan Pettex* ja *Johan Roseen*. Myöskin pieni Naantali oli lähettänyt kaksi edustajaa nimitäin porvarit *Jakob Tudenin* (Thudeen) ja *Daniel Raumalinin* (Raumlin).¹

Rauman maistraatin pöytäkirjoista käy selville se neuvottelu, mikä pidettiin Rauman raatihuoneella, ennenkuin Rauman kaupungin edustajat maakuntakokousta varten valittiin. Kokouksessa, joka pidettiin lokakuun neljäntenä päivänä, lausui porvaristo tyytyväisyytensä siitä, että tällainen kokous oli määrätty näinä vaikeina aikoina pidettäväksi. He toivoivat, että kaupunki saisi helpotusta ulosteissaan sen majoituksen takia, joka oli määrätty kaupungin järjestettäväksi. Myöskin toivoivat he, että kaupunkilaiset vapautuisivat tulli- ja aksiiisimaksuista, koska kaikki kauppa Ruotsiin oli kielletty. Mistään muista toivomuksista ei kokouksen pöytäkirjoissa mainita.²

V.

Maakuntakokouksen kokoontumispäivästä, sen ulkonaisista muodoista, siellä pidetyistä neuvotteluista ja päätöksistä eivät tuntemamme lähteet mainitse mitään.

Kokous oli kutsuttu koolle lokakuun 18 päiväksi. Rauman kaupungin edustajat ilmoittavat porvariston kokouksessa lokakuun 16 päivänä, että heidän juuri silloin oli lähdeävä matkalle Turkuun, mikä osoittaa, että he kiirehtivät olemaan Turussa juuri

¹ Österbladhin arvelun mukaan on Turun kaupunkia kokouksessa edustanut kaupungin koko maistraatti. Maistraatin pöytäkirjassa oleva merkintä, että maistraatti lokak. 18, 20 ja 22 päivinä 1742 on ollut laatimassa Venäjän keisarinnalle toimitettavia anomuksia (warit sysslosatt wid den härhåldne allmänne samunankomsten, medelst postulaternas uppsättiande — —) ja sentähden estettyä suorittamasta tavallisia tehtäviänsä, tuskin tarvitsee merkitä, että k o k o maistraatti on ollut edustettuna maakuntakokouksessa. Lienee mainittava, että kaupungin pormestari Karl Merthen tähän aikaan oli sairaana († keväällä 1743). — Käytän tilaisuutta kiittääkseni Turun maistraatin pöytäkirjanotteesta arkistonhoitajaa, tri SVANTE DAHLSTRÖMÄ.

² Rauman kaupungin maistraatin pöytäkirjat 4/10 1742. TMA.

sanottuna päivänä.¹ Eräs lähde, nimittäin parhaillaan Tukholmassa koossaolevien säätyjen salaisen valiokunnan pöytäkirja lokakuussa 1742 tietää, että kokous olisi alkanut vasta lokakuun 21 päivänä. Tieto, joka perustuu huhuun, on epävarma. Kutsun mukaan tuli osanottajien kokoontua Turun raatihuoneelle, missä neuvottelut lienevätkin pidetyt. Ilmeisesti ovat neuvottelut loppuneet viimeistään lokakuun 25 päivänä, jolloin suunnitellun lähetystön edellisessä mainittu ohjesääntö on päivätty.

Vaasan juuri päättyneessä maakuntakokouksessa oli kenraali von Kindermann esittänyt kokoontuneille säädyille 11 pykälää, joihin hän pyysi säätyjen vastausta. Nämä valitsivat kolme valiokuntaa, jotka valmistelivat vastausluonnokset kysymyksiin. Säädyt antoivat lopullisen vastauksen, sitä myöten kuin valiokunnan mietinnöt olivat valmistuneet, ja sitten kokouksen viimeisenä päivänä.

Ei ole mahdotonta, että Turun kokouksessa on noudatettu samaa menetelmää.

On todennäköistä, että kenraali Keith avatessaan kokouksen on — aivan kuten Vaasan kokouksessa oli tapahtunut — vakuuttanut läsnäoleville keisarinnaa suosiollisuutta ja uudistanut lupauksensa, että maan lait ja laitokset tulisivat pysytettäväksi entisellään; edellisessä mainituksessa, tärkeässä ohjesäännössä lausutaan nimenomaan kiitollisuus tästä. »Nämä kolme kaikkien kansakuntien menestyksen ja onnellisuuden kulmakiveä näkevät mainittujen läänien säädyt kaikkien heidän sanomattomaksi mielihyväkseen niin vahvistetut olevan — — —» sanotaan mainitun ohjesäännön alkulauseessa.

Maakuntakokouksen tärkeimpiä keskustelukysymyksiä on ilmeisesti ollut kysymys asukkaiden taloudellisesta asemasta ja vaikean taloudellisen tilan helpottamisesta. On todettu ja keskusteluissa erikoisesti korostettu, että maan tila oli varsin heikko. Ruotsin hallitus oli ottanut viljat ja karjan, niistä maksanut osan, osan jättänyt maksamatta. Kokous päätti anoa, että keisarinna vapauttaisi maan asukkaat maksamasta n. k. portioneja eli määräännoksia, jotka heille olivat määrättyt.² Päätettiin myöskin pyytää keisarinnaa erikoista viljalainaa, jonka saaminen maakunnan hädänalaiseen tilaan nähden oli erittäin tärkeätä.

Hevosmuonan (fouragiet) hankkimisesta eivät asukkaat suinkaan tahtoneet kieltäytyä, mutta samalla esitettiin kokouksessa ajatus, että siitä muonasta, mikä toimitettiin venäläisille, maksettaisiin

¹ Rauman kaupungin maistraatin pöytäkirjat. TMA.

² Vrt. Lindeqvistin esitystä portioneista, mikä kuitenkin ei ole aivan täsmällinen (e.m.t. s. 39—40).

maan asukkaille tai otettaisiin muonanhankkiminen huomioon tavallisia kruununveroja määrättäessä.

Koska peljättävissä oli, että maassa keväällä tulisi vallitsemaan suuri kylvösiemenien puute, päätettiin pyytää, että keisarinna sallisi tuottaa [siemen]viljaa maahan. Koska maassa vallitsi suuri suolanpuute, päätettiin pyytää, että sitä saataisiin tuottaa Venäjän valtakuntaan kuuluvista satamista ja maakunnista. Huomautettiin myös, että ehtoollisviiniä ei ollut maassa, ja pyydettiin sitä tuotattamaan.

Neuvotteluissa kosketeltiin myös niitä suostuntoja, joita valtakunnan säädöt olivat suostuneet maksamaan määrättyihin tarkoituksiin. Koska suostuntoja tällaisiin tarkoituksiin, kuten esim. Tukholman linnan rakentamiseen, ei enää tarvittu, anottiin niiden lopettamista, koska »enär ändamålet af en förordning upphörer, sielfva förordnandet äfven synes upphöra».

Kysymys, josta myös neuvoteltiin, oli se, joka koski määräyksiä, että **k a i k k i e n** tuli maksaa osuuksia ja määräännoksia (rationer och portioner) venäläisen sotaväen tarpeeksi. Silloin muistutettiin siitä, että rälssin ratsutilojen tuli entisten määräysten mukaan olla kaikista kruunulle menevistä maksuista vapautetut ja aateliston muiden tilojen tuli suorittaa vain puolet siitä, minkä kruunun talonpojat suorittivat. Samoin olivat papiston virkatalot myöskin sellaisista ulosteista vapautetut. Nyt olivat ritaristo ja aatelisto sekä papisto, etuoikeuksistaan huolimatta, suostuneet samalla tavalla suorittamaan vaaditut osuudet, mutta he tahtoivat huomauttaa siitä, että heidän suostumuksensa ei koituisi miksikään ennakkopäätökseksi tulevaisuudessa.

Myöskin huomautettiin siitä, että jo aikaisemmin oli päätetty määräytyistä verohuojennuksista tiloille, joilla ennestään oli liian korkeat verot. Nyt päätettiin pyytää, että nämä verohuojennukset todellakin otettaisiin huomioon.

Tärkeä maakuntakokouksessa käsitelty kysymys, joka varmaan oli herättänyt ja herätti paljon huolta, oli maasta paenneiden henkilöiden omaisuuden takavarikoiminen. Maakuntakokouksessa ehdotettiin, — ja tämä pyyntö merkittiin sitten keisarinnalle aiottuun anomukseen, — että takavarikoimista ei tapahtuisi, ennenkuin oikeille omistajille oli varattu tilaisuus palata maahan tai ennenkuin rauha saataisiin. Pyydettiin myös, että kaikki oikeudet varattaisiin perillisille ja niiden suhteen, joilla ei perillisiä ollut, sallittaisiin osto-oikeus ritariston ja aateliston sekä toisten säätyjen etuoikeuksien mukaisesti.

Katsottiin myöskin tarpeelliseksi pyytää kenraalisotamarsalkka de Lacyn kuulutuksen mukaisesti, että kaikki sotilaat ja siviilisäätyyn kuuluvat saisivat vapautuksen koko kuluvalta vuodelta asummilleen tiloille, puustelleille ja torpille. Myöhemmin saivat puheena-olevat henkilöt muiden edellä vuokrata asumansa puustellit.

Kaupunkien taloudellisen tilan kohottamiseksi ja maaseudun tuottajien aseman helpottamiseksi pyydettiin, että toistaiseksi lakautettaisiin merilisenssi, maatullit ja aksiisit. Näin saisi myöskin Venäjän armeija paremmin sen, mitä se tulisi tarvitsemaan.

Koska kaupunkien tila oli erittäin heikko, pyydettiin vapautusta kaikista kruunun maksuista. Uudenkaupungin rauhan jälkeen oli Viipuri saanut sellaiset vapaudet ja Ison vihan jälkeen oli myöskin Ruotsin hallitus antanut valtakunnan kaupungeille suuria verohuojennuksia.

Nopea silmäys edelliseen osoittaa, että ne toivomukset, joita säätyjen edustajat katsoivat asiakseen esittää ja joista sitten laadittiin erikoinen, yksityiskohtainen, keisarinnalle osoitettu anomuskirja, olivat hyvin huomattavat ja menivät varsin kauaksi. Taloudelliset kysymykset olivatkin ne, joihin maakuntakokous kiinnitti huomiota, lausuu kenraali Keith kirjeessään kenraali Rumjantseville.

On ilmeistä, että vielä eräät toiset kysymykset olivat maakuntakokouksen edustajien mielessä. Jo kauan oli suomalaisten taholta lausuttu toivomuksena ja usein esitetty Ruotsin hallitukselle, että vain suomea taitavia henkilöitä nimitettäisiin Suomessa täytettäviin virkoihin. Suomalaiset virat olivat varattavat suomalaisille. Kenraali Keithin merkillisestä kuulutuksesta 8/II 1742 päättäen voimme ehkä olettaa, että kysymys virkojen täyttämisestä Suomessa jälleen on ollut pohdittavana ja mahdollisesti juuri maakuntakokouksessa. Keithin mainitussa julistuksessa määrätään nimittäin, että kaikki virat ja toimet Suomessa tästä lähtien täytetään syntyperäisillä suomalaisilla miehillä »ikä keitään ruotsalaisia tule otettaviksi». Kenraalikuvernööri von Campenhausen oli tämän määrännyt — mahdollisesti juuri sen jälkeen kun kenraali Keith kuultuaan maakuntakokoukseen osaaottaneiden miesten mielipiteitä oli alistanut kysymyksen hänen ratkaistavakseen.¹

Arvelemme myös, että päätös pyhäpäivien lukumäärän vähentä-

¹ Mainittu kuulutus tavataan usein jäljennöksenä tätä aikaa koskevissa asiakirjakokoelmissa. Seuraavassa olemme käyttäneet Skoklosterin kokoelmissa (RVA) N:o 21 fol. olevaa jäljennöstä. Painettu CAJANDER e.m.t. s. 38—39.

misestä, joka oli tehty 1741 valtiopäivillä — päätös oli päivätty marraskuun 11 p. 1741— ja joka oli herättänyt varsinkin rahvaan keskuudessa paljon pahaa mieltä, tuli joko julkisissa keskusteluissa maakuntakokouksessa tai yksityisesti pohdittavaksi. Määräys peruutettiin kenraali Keithin käskykirjeellä hetimiten maakuntakokouksen jälkeen, nimittäin 8/11 1742.¹

Samassa käskykirjeessä annettiin vastaus kysymykseen, jota varmuudella tiedämme maakuntakokouksessa käsitellyn, nimittäin kysymykseen maasta paenneiden henkilöiden omaisuuden takavari-koimisesta. Käskykirjeessä ilmoitetaan keisarinnan luvanneen, että kaikki ne suomalaiset, jotka ennen toukokuun 1 päivää 1743 palasivat Suomeen, saisivat takaisin omaisuutensa, muuten he kadot-taisivat sen eikä omistajilla olisi mitään toiveita saada sitä jälleen.

Ilmeisesti on myöskin maakuntakokouksessa keskusteltu maan valtiollisesta asemasta ja tehty se päätös, josta kenraali Keith kirjeessään kenraali Rumjantseville ilmoittaa: Holsteinin herttuaa oli keisarinnalta pyydettyä Suomen hallitsijaksi. Mitään yksityis-kohtaisia tietoja näistä keskusteluista ja perusteluista, joita niiden ohessa on lausuttu, ei ole säilynyt tai ainakaan toistaiseksi tullut tutkimuksen käytettäväksi. Tieto näistä keskusteluista kantautui hiukan myöhemmin huhujen kera toiselle puolen Pohjanlahden. Näyttää siltä, että kenraali Keith jo lokakuun 25 päivään mennessä oli saanut tiedon kreivi de Lacylta, miten maakuntakokouksen pohtimaan lähetystöasiaan oli suhtauduttava, ja antanut kokouksen jäsenille neuvon, — koska kokous maakunnallisena edustajistona oli epäpätevä esittämään toivomuksiaan koko maan nimessä, — ettei herttuan valitsemisesta Suomen hallitsijaksi mitään aiotun lähetyskunnan ohjesäännössä mainittaisi; siitä vaietaankin täydelli-
sesti. Emme myöskään kuule myöhemmin maakuntakokouksen yhteydessä sanaakaan herttuan vaalista. Se ei ole myöskään nähtä-
västi Danielson-Kalmaria kiinnostanut. Pääasia on ollut todeta, että Venäjän hallitus jo nyt oli asettunut varsin kielteiselle kan-
nalle Suomen valtiolliseen itsenäisyyskysymykseen nähden eikä halunnut, että siitä sen enempää puhuttaisiin. Selvää on kuitenkin, että juuri tämä kysymys kiinnostaa meitä kaikkein eniten Turun
maakuntakokouksesta ja sen neuvotteluista puhuttaessa.

---

¹ Maaherra v. Kindermann oli peruuttanut määräyksen Pohjanmaalla jo aikai-
semmin. Vrt. v. Kindermannin kirjettä Lohtajan kirkkoherra Johannes Alfthanille
17/10 1742. On myös todennäköistä, että kysymystä on kosketeltu Vaasan maakun-
takokouksessa.

VI.

Ennenkuin maakuntakokouksen edustajat lähtivät Turusta kukin kotiseudulleen, allekirjoittivat he, kuten on mainittu, ohjesäännön niitä varten, joiden tuli matkustaa keisarinnan luokse. Ohjesääntö sisälsi paitsi kiitollisuuden vakuutteluja ne taloudelliset toivomukset, joista edellisessä on mainittu, mutta ei myöskään mitään muuta. Asiakirja on päivätty Turussa lokakuun 25 päivänä 1742.¹

Ohjesääntö oli tulos neuvotteluista, joita oli pidetty maakuntakokouksen aikana. Lähetystön lähettämistä pidettiin hyvin tärkeänä ja ennenkuin edustajat lähtivät kukin taholleen, sovittiin siitä, kuinka monta jäsentä lähetystöön oli valittava. Niinpä sopivat kaupunkien edustajat keskenään, että läänin kaupunkeja edustaisi kaksi henkilöä, nimittäin toinen Turkua ja Naantalia, toinen Poria, Raumaa ja Uuttakaupunkia. On ilmeistä, että maakuntakokouksen edustajat sitoutuivat päämiestensä puolesta maksamaan määrätyn summan lähetystön jäsenten matkakustannusten korvaamiseksi. Porvarissäädyn tekemät päätökset ovatkin tunnetut. Porin kaupungin edustajat suostuivat suorittamaan 300 kuparitalaria, Rauman ja Uudenkaupungin 250 ja Naantalin 200. Summan suuruudesta syntyi nimittäin myöhemmin erimielisyyttä, kun Rauman edustaja ilmoitti maksavansa vain 200. Todennäköisesti peljättiin, että raati-mies *Henrik Elfving*, joka oli valittu edustamaan Poria, Raumaa ja Uuttakaupunkia, ei kyllin suurella huolella tulisi valvomaan naapurikaupunkien etuja, ainoastaan oman kotikaupunkinsa.²

Lähetystön lähettäminen Pietariin viivästy, mahdollisesti osaksi juuri näiden erimielisyyksien takia, mutta kai pääasiallisesti siksi, että kenraali Keithiä oli kehoitettu estämään sen matka Venäjälle, siksi kunnes tarkempia ohjeita ennättäisi saapua — eikä lähetystön

¹ Kappale, jota olemme esityksessämme käyttäneet, on RVA:ssa niteessä »Krigs-historiska handlingar. Ryska kriget 1741—1743. Strödda handlingar I». Kuten edellisessä olemme lausuneet, on mahdollista, että mainitun asiakirjan viimeinen lehti, joka ehkä on sisältänyt talonpoikaissäädyn edustajien nimet, on hävinnyt.

Sama asiakirja on jäljennöksenä Rauman kaupungin maistraatin arkistossa (TMA) ja Naantalın kaupungin maistraatin arkistossa (TMA). Edellistä olemme verranneet Ruotsissa tapaamaamme asiakirjaan ja todenneet, että ei ole suuria eroavaisuuksia molempien kappaleiden välillä, lukuunottamatta sitä, että Rauman kappaleesta puuttuvat papiston ja porvariston allekirjoitukset ja että aatelisten allekirjoittajain nimien joukossa C. Braker on kirjoitettu C. Brander. Tri Österbladh on painattanut ohjesäännön Naantalın arkistossa säilyneen jäljennöksen mukaisesti.

² Rauman kaupungin maistraatin pöytäkirjat marraskuulta 1742 ja niihin kuuluvat liitteet TMA. Asiakirjat on Österbladh painattanut.

lähettämisestä sittemmin tullutkaan mitään. Rauman kaupungin maistraatissa valitetaan tätä tammikuun alussa 1743 pidetyssä kokouksessa ja arvellaan, että tästä oli koitunut vahinkoa.

VII.

On aivan ilmeistä, että venäläisen hallituksen korkein edustaja Turussa kenraali Keith on tahtonut maan pääkaupunkiin saapuneiden maakuntakokouksen edustajien välityksellä saada tietää maan tilasta ja siitä mielialasta, mikä maassa vallitsi. Tässä suhteessa ovatkin edustajat kaiken todennäköisyyden mukaan antaneet hänelle tietoja. On myöskin todennäköistä, että Keith on neuvotellut yksityisesti edustajien kanssa ja tiedustellut heidän toivomuksiaan tulevaisuuteen nähden. Keith oli hienosti sivistynyt mies ja tottunut seurustelemaan ihmisten kanssa. Hänellä oli miellyttävä käytös ja voitti pian ihmiset puolelleen. Meille on sattumalta säilynyt muutamia tietoja siitä, millä tavalla hän vastaanotti henkilöitä, jotka olivat saapuneet häntä tapaamaan Turkuun syyskuun alkupuolella 1742. Rauman kaupungin edustajat kertovat nimittäin, että mainittu herra oli ollut kaikille niille, jotka olivat saapuneet häntä vastaanottamaan Turkuun, hyvin suosiollinen. Kun hän sai tietää, että raatimies Bollstedt puhui englanninkieltä, oli viimeksi mainittu »warit mycket nådigt af Högbem. Herren antagen» ja Keith oli keskustellut hänen kanssaan. Hän oli myös heti antanut Rauman kaupungin edustajille suojakirjeet. Keith koetti myös päästä kosketuksiin Turun kaupungin johtavien henkilöiden kanssa ja onnistui siinä, kuten tiedetään. Jo syyskuussa olivat eräät virkakuntien jäsenet suostuneet ottamaan venäläiseltä hallitukselta valtakirjat virkoihin, joita heille oli tarjottu, ja jo ennen maakuntakokouksen kokoontumista oli, mainitaksemme yhden esimerkin, Turun koulun rehtori maisteri Israel Peldan suostunut ottamaan vastaan jumaluusopin professorin toimen yliopistossa. Jää oli murrettu.

On ilmeistä, että Keithillä on ollut tilaisuus yksityiskohtaisemmin keskustella maakuntakokoukseen saapuneiden edustajien kanssa samoista asioista, jotka sitten tulivat pohdinnan alaisiksi maakuntakokouksessa. Arvaisimme mielellämme, että etenkin kysymykset maastapaenneiden kansalaisten omaisuuden takavarikoimisesta ja virkojen täyttämisestä Suomessa vain suomalaisilla miehillä, ovat olleet kysymyksiä, joista on tehnyt mieli ja kannattanut neuvotella.

Kenraali Keith on ilmeisesti voittanut, ei vain kokouksen osanottajien, vaan myös monien muiden kannatuksen ja suosion tunteet puolelleen.

Tilanne, minkä venäläinen valloitus oli aiheuttanut, ei tuntunutkaan enää niin vaikealta ja raskaalta, kuin miltä se alussa oli näyttänyt. Tulevaisuus mahdollisesti järjestyisi paremmin kuin oli uskallettu odottaa.

Vakuuttavan todistuksen saamme Isak Rossin kertomuksesta, minkä hän on laatinut mielentilasta Suomessa Pikku vihan aikana ja siitä kapinan yrityksestä, minkä Ross keväällä 1743 koetti saada syntymään venäläisiä vastaan.¹ Rossin todistuksella on sitä suurempi arvo, koska hän itse oli aktiivisesti osallistunut maakuntakokouksen neuvotteluihin. Minusta näyttää, että se mielipiteiden muutos, jota Ross sanoo peljänneensä, juuri juontaa juurensa Turun maakuntakokouksesta ja niistä edullisista vaikutelmista, mitkä se jätti kokouksen osanottajiin.

Venäläisten julkaisema manifesti — tällä tietysti tarkoitetaan keisarinnan maaliskuun manifestia 1742 — kertoo Ross, oli herättänyt Rossin huomiota ja huolestumista. Hän seurasi kuitenkin toistaiseksi vaitiollen venäläisten toimenpiteitä päästäksensä selville siitä, mikä heidän tarkoituksensa oli, ja ilmoitti vain uskotuimmille ystävilleen »jotka useilta paikkakunnilta silloin olivat saapuvilla Turussa» (tarkoitetaan juuri ehkä maakuntakokoukseen saapuneita edustajia) ajatuksensa manifestista ja venäläisten yrityksistä ja pyysi heitä olemaan varuillaan. Hän huomasi kuitenkin, jatkaa hän kertomustaan, miten venäläiset jatkoivat houkutusiansa ja miten se vaikutti suomalaisiin. Sentähden ryhtyi Ross vuoden lopulla 1742 ja seuraavan alussa toimiin saadakseen aikaan kapinan venäläisiä vastaan Suomessa. Hän kertoo sitten yksityiskohtaisesti, millä tavalla kapina oli suunniteltu toimeenpantavaksi.

Tämän kertomuksen mukaan, joka kuitenkin on myöhemmin kirjoitettu — Lagus mainitsee, että Rossin selostus olisi vuodelta 1752 — olisi siis Ross, joka otti osaa maakuntakokoukseen, jo silloin ollut hyvin kriittisellä kannalla venäläisiin nähden ja ilmeisesti juuri nähdessään, miten suosiollisesti venäläisiin suhtauduttiin, varoittanut ystäviään ja tästä saanut aiheen toimia venäläisiä vastaan.

¹ Rossin kertomus on aikaisemmin ollut tutkijoille tunnettu, m.m. näyttää siltä, että Vilhelm Lagus laatiessaan Turun yliopiston ylioppilashuetteloa on käsikirjoituksen tuntenut (Studentmatrikel I s. 371); näiden rivien kirjoittajan ei kuitenkaan ole onnistunut tavata kertomusta suomalaisista kokoelmista. Jäljennös kertomuksesta tavataan Ruotsin Valtakunnanarkistossa Börstorpssamlingen, nide 29, missä se on liitettyä tuomari Herman Rossin kirjeeseen hovikansleri, vapaaherra Fredrik Sparrelle 11/4 1776. Käytän tilaisuutta hyväkseni kiittääkseni dosentti tohtori RAGNAR LILJEDAHLIA, joka tiedoitti allekirjoitancelle mainitun mielenkiintoisen asiakirjan olemassaolosta.

VIII.

Turussa pidetty maakuntakokous ei saattanut olla herättämättä huomiota omassa maassa ja myös sen rajojen ulkopuolella.

Keithin käskykirje syyskuun 22 päivältä ei tietenkään kauan pysynyt salassa ja siitä on luonnollisesti keskusteltu. Kumlingen kirkkoherra Anders Silvanus, joka syyskuun viimeisinä päivinä 1742 oli saanut tietää eräältä Turussa olleelta henkilöltä Turkuun kokoon-tuvista maapäivistä, ilmoitti siitä hetimiten Ruotsin hallituksen edustajalle Degerbyssä, vapaaherra von Nolckenille, joka pari päi-vää myöhemmin tiedotti asiasta hallitukselleen.¹ Tukholmassa asia herätti suurta mielenkiintoa. Se tuli virallisestikin esille säätyjen salaisessa valiokunnassa lokakuun puolivälissä; Haminan pormestari Tesche, joka oli osoittautunut varsin jyrkäksi hallituksen arvosteli-jaksi, kertoi silloin kuulleensa, että Suomessa oli kutsuttu kokoon maapäivät ja että Holsteinin herttua »tulee meidän ruhtinaaksemme». Pöytäkirjan niukoista merkinnöistä käy selville, että salaisessa valio-kunnassa on ollut puhetta suomalaisia pakolaisia uhkaavasta vaa-rasta kadottaa Suomessa oleva omaisuutensa, elleivät määrätyn ajan kuluessa palaisi takaisin Suomeen, ja pormestari Teschen sanoina merkitään valiokunnan pöytäkirjaan »o n v a i k e a k o k o n a a n l u o p u a o m a i s u u d e s t a a n». ²

Tukholmassa arvattiin, että Turkuun kutsutut maapäivät ja Holsteinin herttuan valitseminen Suomen hallitsijaksi olivat tois-tensa kanssa läheisessä yhteydessä. Maapäivät, kuten niitä Tukhol-massa kutsuttiin, olivat siis kutsutut kokoon hallitsija-kysymyksen järjestämistä varten. »Nyt puhutaan suuremmalla varmuudella — kerrotaan eräässä Tukholmassa 21/10 1742 päivätyssä kirjeessä — Suomen maapäivistä, joita näinä päivinä kuuluu pidettävän». Ei ole vielä tiedossa, milloin ruotsalaiset rauhanneuvottelijat v. Nolcken ja Gedda matkustavat Suomeen; »tämä käyneekin osittain tur-haksi — jatketaan samassa kirjeessä — jos siinä huhussa on perää,

¹ Kirkkoherra Silvanuksen kirje von Nolckenille on päivätty Kumlingen pappi-lassa 30/9 1742 ja oli Silvanus saanut tietonsa nimismies ja vänrikki Metheriltä, joka äsken oli tullut Turusta ja tuonut Keithin käskyt kruununvouti Mansnerukselle. (Kirje liitetty vapaaherra von Nolckenin kirjeeseen kansliapresidentille 2/10 1742. RVA.)

² Salaisen valiokunnan pöytäkirja 19/10 1742. RVA.

mikä tänään on liikkumassa, nimittäin että Holsteinin herttuan kerrotaan saapuneen Turkuun mukanaan huomattava seurue ja kalusto. Mitään ei varmuudella tiedetä, mutta jos niin on asianlaita on kyllä helppo laskea, mitä sellainen merkitsee». ¹

Näin siis ajateltiin maakuntakokouksen tai maapäivien tulleen koolle valitsemaan Holsteinin herttuaa Suomen ruhtinaaksi ja herttuan itse saapuvan tai saapuneen Turkuun asian loppuunsaattamista varten.

Asian merkitykseen nähden oli se mitä suurimmassa määrässä mielenkiintoinen ja me ymmärrämme hyvin, että se piti Ruotsin hallitusta jännityksessä. Suomalaisen huomattava epärointi, kuten esim. äskenmainitun pormestari Teschen, palatako Suomeen vai ei, herätti epäluuloja heitä kohtaan ja tämä tuli selvästi esiin myöskin julkisuudessa. Niinpä salaisessa valiokunnassa kerrottiin lokakuun puolivälissä nähtävällä suuttumuksella, että sellainen tunnettu henkilö kuin majuri Gripenberg oli mennyt Venäjän palvelukseen — vaikka tuskin silloin vielä voitiin Tukholmassa tietää, että hän tulisi olemaan yksi Suomen aateliston edustajista maakuntakokouksessa. ² Suomalaisiin ei ollut luottamista. Annettiin yhä tiukempia määräyksiä siitä, etteivät Ruotsin puolelle saapuneet suomalaiset saaneet palata takaisin Suomeen. ³

Tiedot Turun kokouksesta, jotka ennättivät valtakunnan pääkaupunkiin, olivat niukat. Kun eräs Turun hovioikeuden virkamies, varatuomari *Johan Lostjerna*, marraskuun puolella saapui Suomesta Tukholmaan, kutsutti salainen valiokunta hänet eteensä ja tiedusteli häneltä m.m. Turussa pidettyjä maapäiviä. Tahdottiin tietää oliko L. ottanut niihin osaa, mistä asioista oli keskusteltu ynnä muuta. L. tiedoitti, että hän oli ollut sairaana maapäivien ollessa koossa eikä ollut osallistunut niihin. Hän sanoi kuulleen, että niillä oli keskusteltu ainoastaan verotuskysymyksistä» ja olivat asukkaat pyytäneet asiaa varten saada lähettää muutamia valtuutettuja tsaarittaren luokse.» ⁴

¹ Jäljennös nimettömästä kirjeestä tai jonkinlaisesta valtiopäivätapausten raportista Upsalan Yliopiston Kirjastossa, Nolekenin kokoelmassa N:o 933.

² Salaisen valiokunnan ptk. 15/10 1742. RVA.

³ Salaisen valiokunnan pöytäkirjat syys- ja lokakuulta 1742 passim. RVA — Suomessa tunnettiin varsin hyvin tämä epäluulo, kuten esim. käy selville Rauman maistraatin pöytäkirjoista syksyllä 1742. Vrt. myös AINA LÄHTEENOJAN kirjoitusta »Asiat hullusti» (Suomen Kuvalehti 1935, N:o 20).

⁴ Salaisen valiokunnan ptk. 15/11 1742. RVA.

Aikaa myöten lienee selvinnyt, että maakuntakokouksen merkitys ei ollutkaan niin suuri kuin ainakin eräissä piireissä oli kuviteltu. Keisarinnan luokse lähetettävän lähetystön matkakin kuivui kokoon ja niiden valtiollisten suunnitelmien toteuttamisesta, joista nähtävästi oli keskusteltu ja joita oli ehkä pidetty hyvinkin tärkeinä, ei tullut mitään. Turun maakuntakokouksen päämerkitys onkin varmaan ollut siinä, että se osoittaa, ettei Suomessa kohtalokkaina vuosina 1742—1743 oltu maan tulevaisuuteen nähden niin passiivisia ja saamattomia kuin tavallisesti on tahdottu väittää.